

sana rahmetiyle muamele etsin) diye dua etmesi, İslâm'ın muâşeret kurallarından sayılmıştır. Buna teşmîtü'l-âtus denilmektedir. Hatta teşmît, müslümanın müslüman üzerindeki haklarından kabul edilmiş ve bu hakkın dünyada yerine getirilmediği takdirde kıyamet gününde talep edileceği bildirilmiştir. Aksırıldığı halde hamdetmeyen ile hutbe okunurken aksırana karşılık vermek gerekmez. Ehl-i kitaptan olanlara ise "yehdükümullah ve yuslih bâleküm" (يهديكُم الله و يصلح بالکم) (Allah sizi doğru yola iletsin, halinizi düzeltsin) diye karşılık verilir. Bir rivayete göre de bu sonuncu dua, teşmîtin karşılığı olarak aksıran tarafından yapılır. Aksıranın "yağfirullahu lenâ ve leküm" (يغفر الله لنا و لكم) (Allah bizi de sizi de bağışlasın) şeklinde karşılık vermesi de uygundur (bk. Ebû Dâvûd, "Edeb", 90). Namazda aksıranın sessizce hamdetmesi namazı bozmamakla beraber (bk. Ebû Dâvûd, "Şalât", 167), aksıran birine namaz kılmakta olanın karşılık vermesi namazı bozar.

Müslümanlar arasında sevgi ve bağlılığın yaygınlaşmasına ve Allah'ın rahmetine vesile olan teşmîtin Hz. Âdem'den bu yana gelenekleşmiş bir muâşeret kaidesi olduğu söylenebilir. Nitekim Beyhakî'nin rivayeti ettiği ve İbn Hibbân'ın da sahih kabul ettiği bir hadise göre, Allah Teâlâ Âdem'i yaratınca Âdem aksırmış, ona "elhamdüliillâh" demesini ilham etmiş ve Âdem'e "yerhamükellâh" diyerek karşılıklı bulunmuştur (bk. İbn Hacer, XXII, 426). Anlatılan şeklin dışında kalan uygulamaların, meselâ aksırana "Çok yaşa!" demenin, onun da "Sen de gör!" diye karşılık vermesinin İslâmî teşmît ile bir ilgisi yoktur.

BİBLİYOGRAFYA:

Buhârî, "Edeb", 125, 126, 127; a.m.f., *el-Edebü'l-müfred* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1404/1983, s. 307-315; Müslim, "Zühd", 53-54; Ebû Dâvûd, "Edeb", 89, 90-92, 127, "Şalât", 167; Tirmizî, "Edeb", 3, 4, 5, 6; İbnü's-Sünnî, *Amelü'l-yeum ve'l-heyile* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Kahire 1389/1969, s. 101-107; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, Kahire 1398/1978, XXII, 417-418, 426; *Tecrid Tercemesi*, XII, 164-166.

İSMAİL L. ÇAKAN

AKSUNGUR

Adı Türkler'de şahıs ismi olarak kullanılan doğan türünde yirtici bir avcı kuş (bk. SUNGUR).

AKSUNGUR

Kasımüddeve Aksungur b. Abdillâh (ö. 487/1094)

Musul Atabegliği'nin kurucusu İmâdüddin Zengî'nin babası ve Halep valisi.

Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın memlük*ü olan Aksungur, Melikşah'ın Suriye Seferi'ne katıldı. Halep'in zaptedilmesi üzerine Kasımüddeve unvanıyla bu şehrin valiliğine getirildi (1087). Sultan Melikşah Suriye'nin idaresini kardeşi Tâcüddevle Tutuş'a bıraktı ve onu Fâtımîler'e karşı sefere memur etti. Sultan, Aksungur ile Urfa Emiri Bozan'a da haber gönderip kuvvetleriyle Tâcüddevle Tutuş'a katılmalarını istedi. Ancak Selçuklu ordusu Trablusşam önlerine varınca Tutuş ile ihtilâfa düşen Aksungur ordudan ayrıldı, bu sebeple Tutuş geri dönmek zorunda kaldı. Bundan bir müddet sonra Melikşah'ın ölümü (1092) üzerine tahtta hak iddia ederek saltanat mücadelesine atılan Tutuş, önce Halep üzerine yürüdü. Aksungur, Tutuş'a mukavemet etmeyip onun emrine girdi, fakat daha sonra Emir Bozan ile birlikte Tutuş'tan ayrıldı ve Selçuklu tahtının asil vârisi Berkyaruk b. Melikşah'ın tarafına geçti. Tutuş bu durumda Berkyaruk ile savaşı göze alamayarak asker toplamak gayesiyle Suriye'ye döndü. Bozan ile Aksungur'un böylesine kritik bir anda kendisinden ayrılmalarını ihanet olarak kabul eden Tutuş, onlarla hesaplaşmak için tekrar Halep önlerine geldi. Ruyân köyü yakınındaki savaşta Aksungur'u mağlûp edip esir aldı ve öldürttü (1094).

Sultan Melikşah'a sadakatle bağlı olan Aksungur halka çok iyi davranır, onların hak ve hukukunu korumaya itina gösterirdi. Yönetimi altındaki bölgelerde adalete ve emniyet hüküm sürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA:

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1403/1983, s. 196-204, 208-212; Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (trc. Ahmed Ateş), Ankara 1957, I, 127; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 136, 150, 162, 168, 180, 199, 202-203, 220-224, 232-233, 245, 258, 391, 420; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XII, 126, 130, 137, 140, 144-145, 147; Suhayl Zakkâr, *The Emirate of Aleppo*, Beyrut 1391/1971, s. 210, 219-220, 226-233; Ali Sevîm, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi* (İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-şaleb fi târihi Haleb*, Selçuklularla İlgili Kısımlardan Seçmeler), Ankara 1982, s. 62-71; a.m.f., *Suriye ve Filistin Selçuklular Tarihi*, Ankara 1983, s. 2-5, 9, 13, 113, 127, 129, 133-142, 145-150, 157-161; "Aksungur", *İA*, I, 275; H. A. R. Gibb, "Âk Sunğur", *EI²* (İng.). I, 314.

ÇOŞKUN ALPTEKİN

AKSUNGUR el-AHMEDİLİ

(ö. 527/1133)

Revâdî hânedanından olan ve Azerbaycan'da Merâğa ile muhtemelen diğer bazı yerleri idare eden Selçuklular'a bağlı İbrâhim oğlu Emir Ahmedil'in memlük*ü.

Ahmed Kesrevî, Aksungur'u Ahmedil'in oğlu olarak göstermiş (bk. *Şehriyârân-ı Gumnâm*, s. 115-119), aynı hata Z. Velidi Togan tarafından da tekrarlanmıştır (bk. *İA*, I, 275). Aksungur, efendisinin Bağdat'ta Bâtınîler tarafından öldürülmesi üzerine (509/1116) onun sahip olduğu yerleri ele geçirdi ve Revâdî hânedanına son verdi. Sahip olduğu bazı meziyetler ve askerlerinin çokluğu sayesinde siyasi bakımdan güç kazanan Aksungur, Sultan Mahmud tarafından oğlu ve veliahtı Dâvud'a atabeg tayin edildi.

Aksungur, Sultan Mahmud'un ölümü ve yerine kardeşi Tuğrul'un geçmesi üzerine (1132), büyük emirlerden Yarınkuş ez-Zekevî ve aralarında eski Fars hâkimi Karaca'nın iki oğlunun da bulunduğu bazı kimselerle birlikte tahtı elde etmek için Dâvud'u harekete geçirdi. Fakat iki taraf arasında meydana gelen savaşta Dâvud'un kuvvetleri mağlûp oldu; Dâvud, Aksungur tarafından savaş meydanından uzaklaştırıldı (1132). Dâvud'un başarısızlığı üzerine Tuğrul'un kardeşi Mesud'un hizmetine giren Aksungur, Tuğrul'un üzerlerine yürüdüğünü haber alınca Mesud ile birlikte Bağdat'a çekildi. Daha sonra hazırlıklarını tamamlayarak Mesud ile beraber Azerbaycan'a döndüler. Tuğrul'un Azerbaycan'da nâib olarak bıraktığı Karasungur onlara karşı koyamayacağını görerek Zencan'a çekildi. Tuğrul'un emirlerinden Aynüddeve Hârizmşah ile Bulak Erdebil'e, Hâcib Tatar da Urmiye Kalesi'ne sığındılar. Erdebil'i kuşatan Mesud ile Aksungur, üzerlerine yürüyen Karasungur'u şehir önlerinde bozguna uğratarak Erdebil'i ele geçirdiler. Ardından karşılıklı çıkan Tuğrul'u da mağlûp ettiler ve böylece Rey'e çekilen Tuğrul'un yerine Mesud Hemedan'da tahta geçti. Ancak bu sırada Aksungur, Bâtınîler tarafından Hemedan yakınlarında Karategin çayırığında öldürüldü.

Aksungur'u Mesud'un öldürttüğüne dair İbnü'l-Esir'in zikrettiği rivayeti, Mesud'un ona olan ihtiyacı göz önüne alındığında, kabul etmeye imkân yoktur. Buna karşılık Tuğrul'un, veziri Dergü-